

Josep CASELLAS I MATAS

UNA TEOLOGIA  
ATENTA A L'ACTUALITAT  
LLOC I FUNCIO DE L'ACTUALITAT  
EN EL MÈTODE TEOLÒGIC  
D'HENRI BOURGEOIS

FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA

*Tesi doctoral dirigida pel*

Dr. Ramon Prat i Pons

Amb el suport de:  Generalitat de Catalunya  
**Departament de la Vicepresidència**

© Edicions de la Facultat de Teologia de Catalunya

Barcelona, 2011

ISBN: 978-84-937426-8-3

Dipòsit legal: B. ~~XXXXXXXX~~

Imprès a EDICIONES GRÁFICAS REY

Albert Einstein, 54 C/B. Nave 15 – Cornellà de Llobregat (Barcelona)

## ÍNDIX

PRÒLEG .....	11
Capítol primer	
INTRODUCCIÓ .....	15
1. Hipòtesi .....	17
2. Mètode .....	17
3. Pla de l'obra .....	18
4. Un projecte en una trajectòria personal d'investigació .....	20
Capítol segon	
EL CONCEPTE «ACTUALITAT» .....	23
1. Actualitat i present .....	23
2. Actualitat i periodisme .....	25
3. Actualitat i Bíblia .....	28
4. Actualitat i teologia .....	35
4.1. <i>Actualitat i història a Gaston Fessard</i> .....	39
4.2. <i>El Concili Vaticà II i l'actualitat</i> .....	44
4.3. <i>Postconcili i actualitat</i> .....	48
4.4. <i>Conclusió: de la gran història a l'actualitat</i> .....	55
Capítol tercer	
LA PERSONALITAT D'HENRI BOURGEOIS. LES GRANS ETAPES DEL SEU PENSAMENT. LA SEVA CONCEPCIÓ DE L'ACTUALITAT .....	57
1. La personalitat d'Henri Bourgeois: entorns sociocultural, psicoafectiu i eclesial .....	57
2. Les grans etapes del seu pensament .....	63
2.1. <i>Influències rebudes durant l'etapa de formació</i> .....	63
2.2. <i>Influències rebudes durant l'etapa de producció teològica</i> .....	68
3. La seva concepció de l'actualitat .....	72

## Capítol quart

ACTUALITAT I MÈTODE TEOLÒGIC D'HENRI BOURGEOIS . . . . .	79
1. Observacions prèvies . . . . .	79
2. Estructura bàsica del mètode . . . . .	83
3. Primera operació: el recurs a l'experiència . . . . .	85
4. Segona operació: el recurs a uns coneixements . . . . .	89
5. Estadi crític. tercera i quarta operacions . . . . .	92
6. Estadi de la construcció pròpiament teològica. cinquena operació . . . . .	99

## Capítol cinquè

EL SUBJECTE CONTEMPORANI I EL SUBJECTE CREIENT . . . . .	107
1. Subjecte contemporani . . . . .	107
2. Subjecte i actualitat . . . . .	114
3. Subjecte creient . . . . .	118
4. Subjecte contemporani, subjecte creient i pensament teològic . . . . .	123

## Capítol sisè

CARACTERÍSTIQUES D'UNA TEOLOGIA ATENTA A L'ACTUALITAT . . . . .	129
1. Una teologia atenta a l'actualitat . . . . .	131
2. En el rerefons d'una teologia atenta a l'actualitat . . . . .	137
3. Qüestions epistemològiques . . . . .	141
4. L'actualitat en els diferents moments del mètode teològic . . . . .	146
5. Una afirmació, múltiples interrogants . . . . .	149
5.1. <i>Una teologia atenta a l'actualitat porta a un negativisme?</i> . . . . .	150
5.2. <i>Una teologia atenta a l'actualitat provoca o aprofundeix la dispersió en la persona?</i> . . . . .	151
5.3. <i>Una teologia atenta a l'actualitat porta a desconèixer el passat?</i> . . . . .	152
5.4. <i>Una teologia atenta a l'actualitat és necessàriament localista?</i> . . . . .	153
5.5. <i>Una teologia atenta a l'actualitat és elitista pel fet que, en l'actualitat mediàtica, el protagonisme recau en exclusiva sobre determinades persones?</i> . . . . .	154
5.6. <i>Una teologia atenta a l'actualitat implica una submissió acrítica a l'epistemologia pròpia de les ciències humanes o d'altres disciplines?</i> . . . . .	156
5.7. <i>Una teologia atenta a l'actualitat està lligada a la factualitat o a la fenomenologia i deslligada de la veritat ontològica i ètica?</i> . . . . .	157
5.8. <i>Una teologia atenta a l'actualitat està orientada cap a la comprensió i el coneixement i desvinculada de la crítica i la transformació personal i del món?</i> . . . . .	157

5.9. <i>Una teologia atenta a l'actualitat prescindeix del caràcter misteriós de Déu?</i> . . . . .	158
---	-----

### Capítol setè

LA TEOLOGIA I LES SEVES RELACIONS AMB EL MÓN CONTEMPORANI . . . .	161
1. Arrelament conciliar . . . . .	162
2. Unitat del subjecte creient i del subjecte contemporani . . . . .	169
3. De la singularitat de les pràctiques a la globalitat del misteri cristià .	172

### Capítol vuitè

CONCLUSIÓ GENERAL . . . . .	181
1. Menyspreu de l'actualitat, presència i contemporaneïtat . . . . .	181
2. Valor teològic de l'actualitat . . . . .	183
3. Descentrament, anàlisi i recentrament . . . . .	185
4. Tres formes d'actualitat: substantiva, adjectiva i verbal . . . . .	187
5. La maièutica i altres característiques . . . . .	188
6. Bourgeois i altres teòlegs del segle XX . . . . .	190
7. L'actualitat com a dada i com a tasca . . . . .	192
8. Hipòtesi confirmada, ampliada i precisada . . . . .	193
9. Algunes qüestions obertes . . . . .	194

BIBLIOGRAFIA . . . . .	197
1. Obres d'Henri Bourgeois . . . . .	197
1.1. <i>Obres d'Henri Bourgeois analitzades a fons en aquest treball</i> . .	197
1.2. <i>Altres obres d'Henri Bourgeois citades en aquest treball</i> . . . . .	198
1.3. <i>Articles i capítols en llibres d'altres autors citats en el treball</i> . .	199
2. Bibliografia general . . . . .	199
3. Web . . . . .	203

## PRÒLEG

La teologia és la reflexió ordenada, crítica i sistemàtica sobre Déu i la seva manifestació al món. Realitza aquesta tasca a la llum de la Paraula, des que surt de l'amor intern de Déu fins que abasta la realitat concreta de les persones, la comunitat i la història. Des d'aquesta perspectiva, la teologia té dos perills, contra els quals ha de vetllar sempre, per tal de no caure en els paranys que li posen. El primer i principal perill és la infidelitat a la Paraula de Déu. El segon és quedar-se a meitat de camí en la seva reflexió, sense arribar al cor de les dones i els homes concrets, al seu dolor i als interrogants reals en llur pelegrinatge en la vida de cada dia, dins la història.

Em plau prologar el llibre del Dr. Josep Casellas, perquè la tasca de l'autor és un model de fidelitat a la Paraula de Déu i a la vida de la gent, «a la Bíblia i al diari», tal com li agradava de dir al teòleg Kart Barth. La seva condició de doctor en periodisme i doctor en teologia acredita el seu itinerari intel·lectual i, al mateix temps, li permet la comunicació planera, pròpia del llenguatge del periodista, i la profunditat, pròpia del llenguatge del teòleg.

El llibre de Josep Casellas *UNA TEOLOGIA ATENTA A L'ACTUALITAT* és un exercici d'aproximació de la Paraula de Déu al cor de l'ésser humà, a partir de l'exploració de la vida, l'obra i el pensament del teòleg francès Henri Bourgeois, fundador del moviment teològic *Pascal Thomas* de Lió, del qual Casellas forma part. Tot i que aquest pròleg no és el lloc adequat per parlar d'aquest autor francès, vull assenyalar la importància de la seva aportació específica a la transmissió de la fe en el món d'increença en què vivim actualment. En realitat, el teòleg Henri Bourgeois ha contribuït a la renovació del llenguatge i el tarannà de la teologia.

La condició de possibilitat per tal que la teologia pugui ésser fidel a la Paraula i a la persona concreta és l'atenció a la realitat, perquè la realitat concreta —tal com expressa bellament el llibre de Casellas— és, justament, la confluència de la presència de Déu dins la història amb el misteri de la llibertat de les dones i els homes davant la seva opció fonamental dins del misteri de la vida.

El lector trobarà en la lectura del llibre una gran llum que li permetrà avançar personalment en la pròpia recerca del sentit de la vida. Efectivament, aquesta mirada atenta i respectuosa l'ajudarà a contemplar la Creació de Déu en el seu dinamisme real, que és la vida diària de la humanitat, puix que solament aquesta contemplació atenta del present (*kairós*) ens permet descobrir les obertures i tancaments de la cultura del nostre temps a la Paraula de Déu.

Aquest realisme propi de la teologia pastoral ens permet valorar, a més a més, la importància de la teologia sistemàtica a l'hora de comunicar la fe a la gent del nostre temps, perquè, alhora que verifica la validesa de la recerca, subministra a la reflexió teològica sistemàtica les veritables qüestions que es planteja la gent del carrer. Per això, el lector podrà fruit de l'aportació específica de Josep Casellas i relacionar-la amb la seva experiència viscuda en la vida real.

Des de la recerca teològica que he realitzat al llarg de les darreres quatre dècades, és a dir, des de la conclusió del Concili Ecumènic Vaticà II (1962-1965), passant pel Concili Provincial Tarraconense (1995), fins avui, l'obra del Dr. Casellas se situa en el nou paradigma de la reflexió teològica, que dedica el seu esforç a la recerca d'una nova aproximació entre la teologia, l'espiritualitat i la pastoral. Aquest nou paradigma afecta tots els *sabers* humans, cada vegada més necessitats de contemplar la vida humana en una perspectiva integral (*biològica, psicològica, social i espiritual*) i, també, en llur dinamisme integral (*pensament, paraula i acció*).

En acabar aquest pròleg, que vol *obrir la gana* del lector davant l'estudi del llibre, vull destacar dues breus consideracions. La primera és la importància del treball interdisciplinari en l'exploració de la profunditat de la persona concreta, en vista a la tasca de la teologia en el món contemporani. Aquest llibre, publicació de la tesi del Dr. Casellas, és un bon exemple de la llum que es desprèn d'un diàleg intern entre l'expert en periodisme que, al mateix temps, també és en expert en teologia.

La segona consideració és el suggeriment adreçat als lectors teòlegs, per tal que es facin moltes més tesis elaborades amb aquesta metodologia i aquest tarannà de proximitat a les qüestions espirituals reals del nostre temps, perquè, al mateix temps que reben la lluminositat de les recerques exegetiques, històriques, fonamentals i sistemàtiques de la teologia acadèmica, poden contribuir de manera decisiva a una renovació del llenguatge teològic. Crec que aquesta necessitat urgent d'una renovació de la tasca teològica contribuirà a suscitar noves vocacions de teòlegs al servei de l'Església i del món.

Vull agrair a la persona de Mn. Josep Casellas, delegat diocesà de Mitjans de Comunicació Social de la diòcesi de Girona, l'esforç realitzat en

aquesta investigació, el pont de diàleg que representa entre el col·lectiu *Pascal Thomas* de Lió i la Facultat de Teologia de Catalunya i, especialment, la seva magnífica contribució a la recerca dels camins de la comunicació de la fe al món contemporani.

Amb el Dr. Josep Casellas compartim la recerca d'aquest nou llenguatge de la comunicació de la fe, dins del Seminari de Teologia Pastoral de la Facultat de Teologia de Catalunya, del qual ell també és membre.

Podem concloure, doncs, que aquest llibre és el final d'un treball de recerca teològica per elaborar la tesi doctoral, però encara més és l'inici d'un camí teològic que espero i desitjo que aporti nous fruits en el servei humil del teòleg a la comunitat científica i humanista del món contemporani i a la comunitat cristiana del nostre temps.

Dr. Ramon PRAT I PONS  
Professor de Teologia Pastoral  
de la Facultat de Teologia de Catalunya

Lleida, 6 d'agost de 2010,  
Festivitat de la Transfiguració del Salvador



## Capítol primer

# INTRODUCCIÓ

«*Gallia docet* [“la Gàl·lia ensenya”]. Ens agrada allò que ve de França, i no només l’alta especulació teològica, sinó també la doctrina i l’art de la pràctica pastoral».<sup>1</sup> Ho escrivia Karl Rahner l’any 1962 en el prefaci de l’edició francesa de *Sendung und Gnade* (*Missió i Gràcia*). Probablement tenia present el corrent de la *Nouvelle Théologie*, amb figures tan destacades com Yves Congar, Henri de Lubac o Marie-Dominique Chenu, els quals, entre molts altres, varen contribuir a preparar el Concili Vaticà II. Rahner també coneixia, sens dubte, el catolicisme social francès i experiències renovadores com la dels capellans obrers, nascudes en aquell país.

A principi dels anys seixanta del segle XX el teòleg francès Henri Bourgeois (Roanne, 1934 – Lió, 2001) encara no havia començat a publicar cap obra teològica. No ho faria fins a final d’aquella dècada. Durant més de trenta anys de treball teològic va publicar una seixantena de llibres, alguns dels quals fets en col·laboració amb altres autors, i uns dos-cents cinquanta articles, escampats a diferents revistes especialitzades. Aquesta vasta obra cobreix cinc grans temàtiques: la teologia pràctica, la dogmàtica, la sacramental, la teologia de la comunicació i la teologia de la vida espiritual. Alguns dels seus llibres han estat traduïts al castellà, l’italià, el portuguès, l’anglès i el coreà. I després del seu traspàs s’han reeditat alguns dels seus treballs.<sup>2</sup> El pas del temps permet contemplar la seva obra des d’una pers-

---

1. Karl RAHNER, *Mission et Grâce. XXe siècle, siècle de grâce? Fondements d’une théologie pastorale pour notre temps*, París: Mame<sup>s</sup> 1962, p. XIV.

2. L’any 2007 van ser reeditades dues de les seves obres. Una, segurament la més emblemàtica d’aquest autor, *Théologie catéchuménale*, va ser editada en una edició augmentada —de fet, completa, tal com l’autor l’havia presentada la primera vegada— amb relació a la primera, publicada el 1991 sense els dos darrers capítols. També l’any 2007 va reeditar-se un seu llibre, publicat per primera vegada el 1981: *Je crois à la résurrection du corps*.

pectiva més àmplia i adonar-se que conté unes llavors destinades a produir fruits en el futur. Una d'aquestes llavors és la consideració de l'actualitat com a lloc teològic. Una altra característica remarcable de la manera de fer teologia que té Henri Bourgeois rau en el fet de donar veu, d'una manera original, als qui no tenen veu però que, tanmateix, són protagonistes d'una actualitat, ben sovint molt diferent de la mediàtica.

Un estudi aprofundit de les obres d'Henri Bourgeois porta a pensar que l'expressió *Gallia docet* és ben pertinent, no sols per l'existència de teòlegs francesos molt significatius que van desenvolupar la seva tasca prèviament al Concili Vaticà II i en els anys immediatament posteriors, sinó també gràcies a figures rellevants com la que és objecte d'estudi en aquesta tesi, juntament amb d'altres, com ara Christian Duquoc, Henri Denis, Bernard Sesboué o Claude Geffré, per esmentar-ne només alguns dels que han desenvolupat una bona part de la seva reflexió durant el darrer terç del segle XX.

El propòsit d'aquest treball és analitzar les obres més importants d'Henri Bourgeois i mostrar que aquest teòleg ha realitzat una tasca ingent i renovadora des del punt de vista metodològic i, d'una manera particular, en la relació entre la seva manera de fer teologia i l'actualitat. Una actualitat que, entesa i estesa en totes les seves direccions, ocupa un lloc important en el seu mètode teològic. Per a ell, el concepte «actualitat» no queda reduït al camp mediàtic. L'entén en un sentit ampli i l'incorpora al seu mètode. Aquest sentit ampli inclou, d'una banda, l'actualitat de la cultura i de les mentalitats i, d'una altra banda, l'actualitat de l'experiència religiosa i, particularment, de la cristiana, juntament amb la preocupació per posar al dia el contingut del Credo a fi que l'Evangelí pugui ser plenament acceptat i viscut en el món contemporani. Aquest teòleg s'interessa especialment per tot allò que té un caràcter emergent en els terrenys cultural i religiosos.

En una primera aproximació, la voluntat d'estar atent a l'actualitat porta Henri Bourgeois a servir-se del resultat d'enquestes per iniciar la reflexió sobre un tema (per exemple, la resurrecció del cos), a observar els moviments que es produeixen en la pràctica eclesial (el catecumenat, els *recommençants* o persones que tornen a començar a creure, els nous moviments), a parar esment a la irrupció de religions no cristianes en el context francès i europeu (principalment l'islam i el budisme) i a interessar-se per les relacions entre Escripura i actualitat i Tradició i actualitat. La seva manera de fer teologia és sempre en diàleg i en debat amb la cultura viva, fortament influenciada pels mitjans de comunicació social.

En definitiva, Henri Bourgeois és un teòleg que es pren seriosament l'actualitat i va molt més enllà de la simple afirmació, de vegades purament retòrica, que cal fer teologia amb la Bíblia a una mà i el diari a l'altra.

A més, Bourgeois es mostra interessat en qüestions metodològiques. Considera que «interrogar-se sobre el mètode és interrogar-se sobre si mateix tot fent camí, és tornar-se a plantejar cap a on es va i com fer-ho per avançar honestament».<sup>3</sup> La seva idea de mètode no es troba lluny de la definició que en dóna Walter Kasper: «el procés regular, reflexionat, assistit per una crítica contínua, cap a un objectiu de coneixement ben determinat».<sup>4</sup>

## 1. HIPÒTESI

L'obra d'Henri Bourgeois és molt extensa i variada. L'objectiu d'aquest treball no és fer cap anàlisi exhaustiva del seu pensament, ni considerat globalment ni circumscrit a algun dels nombrosos camps que va conrear. La hipòtesi és la següent: la producció teològica d'Henri Bourgeois proporciona elements prou sòlids per caracteritzar una manera de fer teologia atenta a l'actualitat. En el seu mètode teològic l'actualitat no és una peça més —o una peça de més, de caràcter facultatiu—, sinó que n'és un element constitutiu.

L'objecte del treball serà mostrar en quins aspectes l'actualitat té un lloc principal i estructurador en el mètode teològic d'Henri Bourgeois. I de quina manera la seva teologia, juntament amb la d'altres autors que han treballat en la seva direcció, col·loca unes bases vàlides per a tota teologia que pretengui ser significativa per als homes i les dones d'avui.

## 2. MÈTODE

La producció escrita principal d'Henri Bourgeois, que abasta setze obres, publicades entre els anys 1968 i 1997, serà la mostra escollida per analitzar a fons en aquesta tesi. El seu contingut serà analitzat a través de la tècnica del buidatge. Però es tindrà en compte el *corpus*, és a dir, el conjunt de la seva producció teològica i es donarà prioritat a les obres que tracten directament aspectes metodològics i a les referències metodològiques escampades en les seves obres. També seran examinats amb una atenció particular els seus llibres i articles que fan referència o referències al tema de l'actualitat, mediàtica o d'un altre tipus.

---

3. Henri BOURGEOIS, «Recensió del llibre de W. Kasper *Renouveau de la méthode théologique*», *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon* 45 (1968) 76.

4. Walter KASPER, *Renouveau de la méthode théologique*, París: Du Cerf 1968, p. 9-10.

Amb aquesta opció metodològica es privilegien els elements d'homogeneïtat existents en la seva obra i queden en segon terme, sense ser totalment ignorades, les evolucions que s'observen en el pensament i en la manera de fer teologia que té Henri Bourgeois.

Les setze obres seleccionades són representatives del seu pensament. La publicació d'aquests llibres va anar acompanyada de recensions a revistes especialitzades, bàsicament en l'àmbit francòfon. A més, algunes han tingut una projecció internacional més gran pel fet que han estat traduïdes a llengües diferents del francès, que és la llengua en la qual van ser publicades originalment.

Aquestes obres són, per ordre cronològic, les que figuren en el primer apartat de la bibliografia. Algunes han estat elaborades per Henri Bourgeois en col·laboració amb altres autors. També n'hi ha que porten la signatura Pascal Thomas, nom d'un grup de teòlegs amb seu a Lió, animat per Henri Bourgeois.

L'anàlisi del contingut d'aquestes obres serà completada per la presa en consideració de les aportacions de diferents teòlegs i corrents teològics que presenten elements coincidents amb el pensament de Bourgeois. També es tindran en compte les dades i opinions aportades, a través d'entrevistes realitzades expressament amb vista a aquest treball, per persones que van intervenir en la formació teològica de l'autor o que hi van col·laborar estretament en diferents moments de la seva vida. Han estat entrevistats: Marie-Louise Gondal, teòloga i col·laboradora seva; Henri Denis, teòleg; André Baffert, company de curs en el Seminari Universitari de Lió; Maurice Jourjon, formador al Seminari Universitari de Lió i company de Bourgeois a la Facultat de Teologia de Lió; i Pierre Lathuilière, director de l'IPER (Institut Pastoral d'Études Religieuses).

### 3. PLA DE L'OBRA

L'obra s'inicia amb aquest capítol, de caràcter introductori, en què s'exposa el plantejament inicial, la hipòtesi, el mètode i el *corpus*, i l'estructura general del treball.

A continuació, en el segon capítol, es fa una aproximació al concepte d'actualitat des de dues grans perspectives: les ciències de la comunicació, d'una banda, i la Bíblia i la teologia, de l'altra. En l'apartat teològic es privilegien alguns autors i corrents del segle xx, amb una atenció especial al gran esdeveniment eclesial d'aquest segle: el Concili Vaticà II. S'estudia particularment un autor anterior al Concili però que va formular el seu pensa-

ment sobre l'actualitat: Gaston Fessard. Del període postconciliar es fa referència a corrents com la teologia política, representada per Johann Baptist Metz, i la teologia de l'alliberament, encapçalada per Gustavo Gutiérrez. També s'analitza el pensament d'altres autors, com els belgues Pierre Arnold i Gabriel Ringlet. Alguns dels autors citats, tot i no ser considerats generalment teòlegs professionals, aporten elements i formulen reflexions enriquidores per al tema que és tractat en aquest estudi, i són perfectament vàlides per formar part d'un treball teològic profund i rigorós.

El tercer capítol és dedicat a presentar Henri Bourgeois. Per començar s'exposen les dates i les dades bàsiques de la seva biografia i els trets principals de la seva personalitat. Després s'estableixen les grans etapes del seu pensament, tenint en compte les influències rebudes tant durant l'etapa de formació com durant la de la seva producció teològica. I per acabar aquest capítol es fa una primera incursió a la seva concepció de l'actualitat.

En el quart capítol ja s'entra de ple, després d'unes observacions prèvies, en el coneixement de l'estructura bàsica del mètode teològic d'Henri Bourgeois, amb els seus tres estadis i les seves cinc operacions. I s'hi exposa, seguint les diferents fases i operacions, el resultat de l'anàlisi de les setze obres seleccionades, mirant d'esbrinar-hi especialment el lloc que hi ocupa l'actualitat.

El capítol cinquè és dedicat al subjecte contemporani i al subjecte creient. L'articulació d'aquestes dues dimensions existents en un únic subjecte i la relació d'aquest subjecte amb l'actualitat en les seves diverses formes planteja diverses qüestions, que ja es troben reflectides, i algunes fins i tot desenvolupades, a la teologia d'Henri Bourgeois.

Amb un caràcter de compendi, el capítol sisè es proposa sistematitzar les característiques d'una teologia atenta a l'actualitat, a partir de les aportacions de Bourgeois. S'hi mostren els trets que distingeixen aquesta teologia d'un simple comentari de l'actualitat, d'una exhortació davant l'actualitat o d'una teologia de l'actualitat entesa com una de les anomenades «teologies de geni-tiu». També s'hi explicita el que es pot trobar en el rerefons d'una teologia atenta a l'actualitat. I s'hi tracten unes determinades qüestions epistemològiques, tenint en compte les aportacions de teòlegs com Bernard Lonergan, Paul Tillich o Johann Baptist Metz. La darrera part d'aquest capítol està dedicada a refutar, en forma de preguntes i respostes, diverses sospites que s'han expressat o que podrien arribar a formular-se sobre una teologia d'aquestes característiques.

Al capítol setè s'intenta mostrar la pertinència que té una teologia atenta a l'actualitat, elaborada a partir de les aportacions metodològiques d'Henri Bourgeois, per a tota teologia actual o futura que estigui preocupada per les

seves relacions amb el món contemporani. Se'n destaca el seu arrelament en el Concili Vaticà II, la prioritat que atorga a l'axiologia de la fe —que facilita l'existència d'una articulació adequada entre el subjecte contemporani i el subjecte creient— i, especialment, l'articulació entre la singularitat de les pràctiques i la globalitat del misteri cristià.

El capítol vuitè, de caràcter conclusiu, explica l'evolució que s'ha produït des d'una determinada concepció teològica que menysprea l'actualitat, o que en destaca quasi exclusivament el seu caràcter inquietant, cap a una altra concepció representada per Henri Bourgeois però anticipada, en alguns aspectes, per pensadors i teòlegs anteriors o contemporanis, que valora teològicament l'actualitat en les seves diverses formes o manifestacions. S'hi destaca la importància, en aquesta nova perspectiva, dels conceptes de presència, contemporaneïtat i maièutica. Aquest darrer concepte és útil per donar fe d'una de les grans aportacions metodològiques d'Henri Bourgeois: la de donar veu als qui no tenen veu, altrament dit, la d'introduir en el treball teològic experiències i paraules, que generalment no són preses en consideració per a la tasca teològica. En aquest capítol també s'hi resumeixen els moviments principals que caracteritzen el mètode teològic d'Henri Bourgeois. A les darreres pàgines d'aquest capítol s'hi constata explícitament la validesa de la hipòtesi, formulada inicialment, i s'hi recullen algunes de les perspectives que queden obertes per a investigacions futures a partir de les aportacions d'aquest treball i, fonamentalment, de la metodologia teològica d'Henri Bourgeois.

#### 4. UN PROJECTE EN UNA TRAJECTÒRIA PERSONAL D'INVESTIGACIÓ

La idea d'elaborar una tesi doctoral en teologia fonamental a la Facultat de Teologia de Catalunya s'inscriu en un moviment de continuïtat en la meua preocupació per la transmissió i vivència en condicions plausibles de la fe cristiana al segle XXI, i en la meua convicció de la necessitat d'una reflexió teològica de fons que doni solidesa als esforços que es fan per avançar cap a l'assoliment d'aquest objectiu.

En una primera fase dels meus treballs d'investigació, vaig analitzar diferents mitjans de comunicació. La meua tesina de llicència en comunicació social, presentada l'any 1990 a la Universitat Catòlica de Lovaina, era un estudi dels editorials de la revista espanyola d'informació general i religiosa i d'opinió *Vida nueva* durant un període convuls de la seva història. Aquesta tesina, redactada en llengua francesa, duia per títol: *Vida nueva avant et après la crise de 1987* (*Vida nueva* abans i després de la crisi de 1987). Un altre

àmbit en el qual es va desenvolupar la meua recerca va ser el radiofònic, amb la tesi doctoral en Comunicació Social, presentada l'any 1998 a la Universitat Autònoma de Barcelona *Les ràdios catòliques i ecumèniques a l'Europa llatina. Emissores i cadenes de titularitat eclesiàstica d'Espanya, Portugal, França, Itàlia i l'Estat del Vaticà durant el darrer terç del segle xx*.

En una segona fase, els meus treballs d'investigació han adoptat una perspectiva de caràcter més específicament teològic. Un primer estudi, en aquesta línia, va ser la tesina de llicència en teologia fonamental *Fe i seducció*, presentada a la Facultat de Teologia de Catalunya l'any 2002. A partir d'un estudi antropològic, bíblic i teològic —aquest darrer a partir de les aportacions de Hans Urs von Balthasar, Martí Gelibert, Henri Bourgeois i Pierre Babin— es tractava de reivindicar un plus de rellevància per a la seducció, omnipresent en la cultura mediàtica, en el procés que mena a la fe cristiana i en la vivència actual d'aquesta fe.

Aquesta obra entra de ple dins la segona fase i gira entorn del mètode d'Henri Bourgeois, teòleg europeu amb el qual vaig col·laborar durant una dotzena d'anys en el marc del grup internacional i ecumènic *Médiathec (Médias et théologie de la communication)* a la Facultat de Teologia de la Universitat Catòlica de Lió. Aquest grup, exercitant una interpel·lació mútua entre teòlegs i comunicadors, es proposava un doble objectiu: descobrir i analitzar els desafiaments que la cultura mediàtica planteja a les Esglésies i percebre millor les oportunitats que l'Evangelí i la seva vivència i transmissió pot trobar en la cultura mediàtica. Posteriorment, vaig continuar estudiant l'obra d'aquest teòleg al Laboratori de recerca Henri Bourgeois, que va existir a la Universitat Catòlica de Lió fins a l'any 2007, en el qual va tenir lloc, organitzat per aquell laboratori, un col·loqui sobre el tema del llibre de Bourgeois *Je crois à la résurrection du corps*. Després, he anat participant en sessions de reflexió sobre diferents aspectes del pensament d'Henri Bourgeois, organitzades per l'associació Les Amis de Henri Bourgeois, presidida per la ja esmentada Marie-Louise Gondal.

A final de l'any 2005 es va desenvolupar, a Francheville, prop de Lió, una sessió entorn del tema *Penser et dire la foi quand les médias sont là*. El mes de juliol de 2008 va tenir lloc a Eveux, prop de Lió, una sessió de dos dies sobre el tema *La théologie pratique selon Henri Bourgeois*. El mes de setembre de 2009, a Francheville, va haver-hi una altra sessió, igualment de dos dies, que va girar entorn del tema *Croire, parlons-en. Quand cela ne va pas de soi et que la communication est en crise*. I al juliol de 2010, a Eveux, es va desenvolupar una sessió també de dos dies en la qual es va tractar aquesta qüestió: *Communautés de foi, un enjeu actuel? Comment croire ensemble au cœur des réalités culturelles et ecclésiales d'aujourd'hui?* A totes aques-

tes sessions, organitzades per l'associació Les Amis d'Henri Bourgeois, vaig presentar-hi treballs sobre aspectes del pensament d'aquest teòleg lionès relacionats amb el tema central de cada trobada.

Totes aquestes iniciatives contribueixen a conèixer millor el pensament d'Henri Bourgeois i, concretament, la qüestió central d'aquest treball: la relació existent entre teologia i actualitat. Aquest llibre és el fruit d'un esforç d'investigació que va culminar amb la lectura, el 20 d'abril de 2010 al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès, de la tesi doctoral que vaig realitzar a la Facultat de Teologia de Catalunya i que va dirigir el Dr. Ramon Prat i Pons, al qual expresso el meu agraïment per haver acceptat aquesta responsabilitat i pel temps que ha dedicat a orientar i animar la meua recerca.

El contingut d'aquest llibre no hauria estat el que és sense les aportacions, els comentaris i els suggeriments d'un bon nombre de persones que van col·laborar amb Henri Bourgeois i a les quals he tingut el plaer de conèixer i escoltar a Lió. No puc deixar d'agrair-los la seva preciosa ajuda. Entre molts altres, destacaré aquests noms: Marie-Louise Gondal, Jean Bianchi i Claude Royon.

Finalment, la meua acció de gràcies s'estén a Dani Vivern, que amb competència i paciència benedictina ha corregit, des del punt de vista lingüístic, aquestes pàgines.



## Capítol segon

### EL CONCEPTE «ACTUALITAT»

#### 1. ACTUALITAT I PRESENT

Etimològicament, «actualitat» ve de l'adjectiu llatí *actualis*, que significa allò que és possible, real i efectiu en un moment determinat. Les llengües romàniques han conservat aquest sentit. El *Diccionari de la Llengua Catalana*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans, dóna com a primera accepció d'aquesta paraula «qualitat d'actual», i defineix en primer lloc l'adjectiu actual com allò «que existeix en el moment present». El *Diccionari* inclou, com a segona accepció del mot «actualitat», la següent: «Conjunt de fets recents o d'informacions noves sobre fets antics que poden ser donats com a notícia». L'al·lusió al caràcter recent o antic dels fets ja indica que l'actualitat té relació no només amb un present considerat com un instant, sinó amb el present relacionat amb un passat més o menys llunyà que continua afectant el moment actual i per això pot ser objecte de notícia. La notícia no s'identifica necessàriament amb la novetat, ja que no sempre respon a allò que és imprevisible o té un caràcter insòlit sinó que, en molts casos, tot i fer referència a allò que és excepcional, també té un caràcter previsible, es pot classificar i té relació amb unes expectatives preexistents. Com indica Gonzalo Abril, hi ha notícia quan es produeix una ruptura significativa de les expectatives compartides amb relació al comportament humà: «És aquesta ruptura d'expectatives sostingudes comunament i no una suposada *novetat* (ontològica? estadística?) de l'esdeveniment allò que permet semantitzar-lo com a notícia».<sup>1</sup>

---

1. Gonzalo ABRIL, *Teoría general de la información. Datos, relatos y ritos* (Signo e imagen 44), Madrid: Cátedra 2005, p. 239.

La segona accepció de la definició d'«actualitat» que dona el *Diccionari de la Llengua Catalana* ja estableix un vincle entre aquesta paraula i la notícia i, per tant, amb els mitjans de comunicació social. Això fa que aquest concepte pugui ser estudiat, i ho hagi de ser, en el marc de les modernes ciències de la comunicació. Però la primera accepció, que remet a l'adjectiu «actual», indica que aquesta paraula té un caràcter polisèmic, ja que també és utilitzada per altres ciències i disciplines, algunes de les quals són molt anteriors a les ciències de la comunicació.

La filosofia aristotèlica i, després, la tomista, entenia per actual allò que existeix o es realitza en acte, real, efectiu o històric, i oposava actual a virtual o a potencial. L'acció d'actualitzar consistia a passar de la potència a l'acte o de la virtualitat a la realitat.

La geologia considera actuals els dipòsits geològics i les formacions i els fenòmens contemporanis de l'home més recents que el neolític.

La història utilitza el concepte de «contemporaneïtat» per referir-se a una actualitat que abasta un espai temporal molt més estès que la pura actualitat mediàtica, expressada per la notícia. En història, la contemporaneïtat o l'actualitat es defineix «a partir de la permanència de les organitzacions socials i dels comportaments de pobles i nacions, a través dels seus imaginaris socials i els valors simbòlics que els sustenten».<sup>2</sup> En definitiva, «el concepte d'*actualitat* no s'aplica exclusivament als fets rigorosament *actuals*, sinó a tots aquells que atreuen l'atenció del públic en el present. Poden ser fets històrics o modes que *estiguin d'actualitat*, encara que la seva actualització o realització ja s'hagi acomplert històricament».<sup>3</sup>

En l'àmbit de les ciències i les tècniques es consideren d'actualitat «els descobriments i les màquines que encara són productius, és a dir, que no han estat substituïts per uns altres de més rendibles».<sup>4</sup>

L'adjectiu «actual» ha estat utilitzat en àmbits com la teologia, i la psicoanàlisi. Pel que fa al primer, determinats corrents de la teologia catòlica s'han referit a la «gràcia actual» per designar un ajut sobrenatural donat per Déu amb vista a un acte a complir. Aquest concepte es troba en oposició amb el de «gràcia habitual» o «santificant», que evoca un do diví permanent. També s'ha fet servir l'expressió «pecat actual», que és el que ha estat comès per un acte deliberat de la voluntat, en oposició a «pecat habitual» o «pecat origi-

2. Patrick CHARAUDEAU, *El discurso de la información*, Barcelona: Gedisa 2003, p. 171.

3. SALVAT UNIVERSAL, *Diccionari enciclopèdic*, Barcelona: Salvat 2003, vol. 1, veu «actualitat».

4. CHARAUDEAU, *El discurso de la información*, 171.

nal». Pel que fa al segon àmbit, la psicoanàlisi clàssica anomena neurosi actual la neurosi d'angoixa, la neurastènia i, de vegades, la hipocondria. Aquestes neurosis tenen en comú un factor desencadenant present i provenen de la insatisfacció sexual.

En dos àmbits més, la lingüística i l'economia, s'utilitza el concepte «actualització». En el primer, per expressar el procés a través del qual la llengua (*langue*) es converteix en paraula (*parole*). En el segon, es parla de «preu d'actualització» per referir-se a la mesura de la preferència d'un flux monetari actual, expressat en relació amb un cobrament futur. D'altra banda, també s'utilitza el concepte «actualització» per designar altres accions encaminades a adaptar una cosa a noves necessitats o al món present, com ara «actualitzar una enciclopèdia».

## 2. ACTUALITAT I PERIODISME

L'actualitat és un element clau en la informació periodística, fins al punt que es pot parlar d'«informació periodística o d'actualitat».<sup>5</sup> Un dels autors ja clàssics en ciències de la comunicació, Émile Dovifat,<sup>6</sup> considera que la informació periodística ha de ser d'actualitat i s'ha d'identificar amb el concepte «notícia» i vincular-la a la veritat. Alguns autors, com Roger Clause, han utilitzat l'expressió *ideologia d'actualitat* per referir-se a un dels efectes característics d'aquest tipus d'informació.

La informació periodística ha de respectar diverses exigències. Segons Àngel Benito, aquestes exigències o característiques són de dos tipus: essencials (l'actualitat, la proximitat i la universalitat) i formals (la periodicitat i la difusió). L'actualitat es constitueix en «el nucli fonamental dels continguts informatius de tots els mitjans de comunicació».<sup>7</sup> L'actualitat funciona com un dels criteris de selecció de la notícia i de configuració del procés de construcció de l'esdeveniment.

En una primera aproximació al concepte d'«actualitat» Patrick Charaudeau diu que és «allò que respon a la pregunta: “què està passant en aquest moment?” [...]». L'actualitat és el que defineix la informació com un sorgi-

5. Manuel PARÉS I MAICAS, *Introducción a la comunicación social*, Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias 1992, p. 163.

6. Émile DOVIFAT, *Política de la información I*, Pamplona: EUNSA 1980.

7. Àngel BENITO (dir.), *Diccionario de ciencias y técnicas de la comunicación*, Madrid: Paulinas 1991, veu «actualidad», p. 34.

ment instantani (el de la fotografia) i ens diu: «Mireu el que hi ha avui».<sup>8</sup> Concebuda així, l'actualitat està relacionada estretament amb la curiositat i el desig de saber. «La frase *homo rerum novarum cupidus* explica el naixement de l'actualitat», diu Haacke.<sup>9</sup>

Un altre factor que va influir en el naixement i l'evolució del concepte actualitat és el progrés tecnològic, que ha anat escurçant el temps que transcorre entre els fets i la transmissió de la notícia i la recepció per part dels usuaris dels mitjans de comunicació social. D'altra banda, les noves tecnologies de la informació i la comunicació, particularment Internet i la telefonia mòbil, també han modificat la percepció de l'actualitat, ja que n'han accentuat la dimensió d'instantaneïtat.

Ja des de l'inici del periodisme, i fins i tot abans, en els altres usos d'aquest concepte l'actualitat no es limita a l'instant que s'està vivint. «El concepte d'actualitat, tal com s'entén en el treball periodístic, evoca sempre, en un primer sentit, el *temps present*, i, secundàriament, *cosa o succés que atreu l'atenció de la gent*».<sup>10</sup> Benito defineix l'actualitat periodística de la manera següent: «és la selecció d'aquells esdeveniments que, per raó del seu interès humà i actual, guanyen l'atenció pública en un moment determinat».<sup>11</sup> Aquest autor estableix tres tipus d'esdeveniments d'actualitat: tots els fets esdeinguts avui i ara, tots els fets del present en la mesura que incideixen en la vida humana; els fets, llocs i personatges del passat proper o remot, posats d'actualitat pels esdeveniments del present; i els esdeveniments del futur quan poden ser previstos a partir del present, dels fets del present quotidià. L'actualitat no s'identifica necessàriament amb el present en sentit estricte, ja que té una relació tant amb el passat com amb el futur, ni amb la novetat, com sembla que suggereix Hagemann. Però el que fa aquest autor és distingir entre actualitat primària, que és el present que acaba de succeir, i actualitat secundària, que són aquells continguts de la consciència que perduren en el temps o el futur d'esperança i temor.

La relació de l'actualitat amb el passat i el futur també queda establerta en el plantejament que fa Llorenç Gomis. A partir de la seva concepció del periodisme com un mètode d'interpretació successiva de la realitat social a fi que la gent pugui entendre-la, adaptar-s'hi i modificar-la, Gomis defineix l'actualitat, basant-se en Vicente Romano,<sup>12</sup> com una relació objectiva dels

8. CHARAUDEAU, *El discurso de la información*, 171.

9. W. HAACKE, *Estudios recientes sobre el concepto de actualidad*, Madrid: Reop 1969, p. 171.

10. BENITO, *Diccionario de ciencias y técnicas de la comunicación*, 27.

11. *Ibid.*, 28.

12. VICENTE ROMANO, *Introducción al periodismo. Información y conciencia*, Barcelona: Teide 1984.

fets amb l'acció social dels usuaris d'aquesta informació. «Els fets són actuals en la mesura en què contribueixen al desenvolupament de la consciència i a la preparació de l'acció».<sup>13</sup>

Conseqüentment amb el seu plantejament, Benito afirma que «es pot parlar de tres classes d'actualitat: la referida a la novetat de cada esdeveniment, a la notícia de cada fet; aquella altra actualitat amb la qual es designa tota la realitat, tot el camp d'acció del periodisme, que, una vegada conegut, valorat i seleccionat pels professionals de la informació, passa a engrossir els continguts informatius dels mitjans de comunicació social; i, finalment, l'actualitat rebuda per cada home, l'enriquiment progressiu, personal i social, proporcionat pel coneixement de la realitat a través dels mitjans de comunicació social».<sup>14</sup> L'actualitat desborda, doncs, el que és present, coetani o contemporani. En aquesta mateixa línia Charaudeau diu que, pel que fa a l'actualitat mediàtica, «és preferible parlar de *cotemporalitat* i no de contemporaneïtat».<sup>15</sup>

El filòsof italià Giorgio Agamben també fa la distinció entre la contemporaneïtat i l'actualitat entesa com a plena coincidència amb el temps present. Responent a la pregunta «què vol dir ser contemporani?», que figura en el títol d'un dels seus llibres, afirma: «Qui pertany veritablement al seu temps, qui és veritablement contemporani és qui no hi coincideix perfectament ni s'adapta a les seves pretensions, i és per això, en aquest sentit, inactual; però també precisament per això, i justament a través d'aquesta desviació i d'aquest anacronisme, és més capaç que els altres de percebre i aferrar el seu temps».<sup>16</sup> I defineix la contemporaneïtat com «una relació singular amb el propi temps que consisteix a acceptar-lo i alhora a distanciar-se'n, per ser més exactes, és *aquella relació amb el temps que l'accepta mitjançant un desfasament i un anacronisme*».<sup>17</sup>

Gabriel Ringlet insisteix en la distinció entre l'actualitat mediàtica i l'actualitat personal, i subratlla la necessitat de considerar-les no pas com a competidores, ni tan sols de jerarquitzar-les, sinó de fer per manera que s'arribi a una convergència, sense «atorgar a l'actualitat mediàtica la preocupació que jo tinc per la meua actualitat personal. Confondre, certament no. No és pas una qüestió de competència, ni tan sols de jerarquia, sinó de convergèn-

---

13. LORENZO GOMIS, *Teoría del periodismo. Cómo se forma el presente*. Barcelona: Paidós 1991, p. 29.

14. BENITO, *Diccionario de ciencias y técnicas de la comunicación*, 28.

15. CHARAUDEAU, *El discurso de la información*, 171.

16. GIORGIO AGAMBEN, *Què vol dir ser contemporani?*, Barcelona: Arcàdia 2008, p. 8.

17. *Ibid.*, 9.

cia, de qualitat de mirada, amb el convenciment que allò que em passa *realment*, en el meu cos, en els meus afectes, els meus compromisos, i allò que m'afecta *d'una manera fictícia*, en somnis, en projecció, en imaginació... tot això està més interrelacionat del que havia copsat inicialment».<sup>18</sup>

Tant en el tercer tipus d'actualitat, d'acord amb la divisió que estableix Benito, com en el plantejament de Ringlet, l'actualitat és vista prioritàriament des de la perspectiva del receptor, el qual ha d'articular l'actualitat mediàtica, que inclou diferents elements, amb l'actualitat personal. Aquesta qüestió té a veure amb la que tradicionalment s'ha plantejat, en el camp de les ciències de la comunicació, sobre la relació entre la comunicació mediàtica i la interpersonal i la incidència de l'una i de l'altra en la percepció de la realitat i en les actituds davant la realitat que té el receptor. Ja a l'any 1980, l'Informe McBride es feia ressò d'aquesta problemàtica: «Els sociòlegs han observat que si els mitjans de comunicació de masses poden modificar les percepcions, la comunicació interpersonal tradicional és sens dubte més eficaç quan es tracta de canviar les actituds».<sup>19</sup>

La globalització, les innovacions tecnològiques, i la major consideració del paper que juga el receptor en els processos comunicatius porten a replantejar, actualment, la manera de concebre l'actualitat i l'articulació de les diferents facetes que aquesta actualitat té en la vida de les persones i de les col·lectivitats.

### 3. ACTUALITAT I BÍBLIA

La mentalitat de l'Antic Testament és històrica, no filosòfica. La dimensió de temporalitat, i la d'actualitat, és present en diferents tradicions, amb accents propis en cadascuna d'elles. Però en el conjunt d'aquestes tradicions es va expressant una concepció hebrea del temps, que té la seva originalitat, malgrat les influències rebudes dels pensaments i literatures mesopotàmica, egípcia, hel·lenística o d'altres àrees culturals.

En aquesta concepció hebrea hi ha un temps de la persona humana i de la seva existència històrica, i un temps de Déu que transcendeix aquesta experiència però hi és present. El temps queda, doncs, relacionat sempre amb la

---

18. Gabriel RINGLET, *Ma part de gravité. Un itinéraire entre Évangile et actualité*, Paris: Albin Michel 2002, p. 195.

19. Rapport McBRIDE, *Voix multiples, un seul monde*. Édition abrégée, Paris: UNESCO 1986, p. 73.

persona i amb la seva història, i és considerat com un do de Déu. Ja als primers versets del Gènesi, que narren la creació, hi figura la paraula «dia», que apareix més de 2.300 vegades a l'Antic Testament. A Gn 8, 22 hi queda clarament expressada la noció de temporalitat: «Mentre duri la terra, mai no faltaran sembres i collites, fred i calor, estiu i hivern, dies i nits». En grec *hêméra* és la paraula utilitzada pel Nou Testament per expressar el dia. Pot referir-se a un interval de vint-i-quatre hores (Mc 6,21) o a un espai de temps que exclou la nit (Mc 4,2), però també a un espai de temps que excedeix els límits del dia natural (1Pe 3,10). En hebreu, l'equivalent d'*hêméra* és quasi sempre *yom*. És important, a l'Antic Testament, l'expressió *Yom Yahweh* (el dia de Jahvè), que originàriament era un dia d'alegria (Am 5,18.20; cf Za 14,7), però posteriorment els profetes en modifiquen el sentit i esdevé el dia del judici (Am 5,18.20; Jl 1,15; 2,2). Els escrits del Nou Testament utilitzen diferents fórmules: aquell dia (2Tm 4,8), l'últim dia (Jn 6,30), el dia de la ira (Ap 6,17), el dia del judici (2Pe 2,9), el dia del Senyor (1Te 5,2), el dia del fill de l'home (Lc 17,24), el dia de Crist (Fl 2,16), el gran dia de Déu (Ap 16,14) o el dia per antonomàsia (1Te 5,4). També apareix en plural (2Pe 3,3). El darrer dia es caracteritza per ser alhora un dia terrible (Mt 10,15) i un dia d'alegria (Lc 6,23; 21,28; 2Tm 4,8). Però la predicació del darrer dia no es refereix tan sols al futur, sinó també al present, en el qual cal «comportar-se com a ple dia» (Rm 13,13) i cadascú ha d'acceptar la seva responsabilitat (Mt 25,31-46). Cal mantenir-se vigilants (Mt 24,42; 1Te 5,6). I cal preparar-s'hi creixent en l'amor (Fl 1,9-10).

En estreta relació amb *hêméra* hi ha *parousía* (parusia, vinguda, presència). Al Nou Testament aquesta paraula fa referència a la segona vinguda de Jesús al final del món present. Pau l'utilitza 14 vegades (en total apareix 24 vegades al Nou Testament). En els textos paulins, *parousía* designa la presència, la vinguda, considerada com a començament d'aquesta presència.

La tensió entre present i futur roman. Allà on se subratlla l'actualitat de la salvació i la presència de Crist (Ga 2,20), l'espera de la parusia queda d'alguna manera relativitzada, o almenys contextualitzada d'una manera diferent, pel «des d'ara» (Jn 6,39-54; 11,24-26). Per a Pau, el fet que els esdeveniments escatològics exerceixin una influència des d'ara significa que es pot viure en l'esperança i no en la pena (1Te 4,13; 5,23).

Tornant a l'Antic Testament, l'ús abundant de paraules com *et* (296 vegades) i el seu derivat, l'adverbi *atta* (equivalent a «ara» i que apareix 260 vegades), amb el significat de temps determinat, mostra, igualment, la importància del temps.

Un altre terme utilitzat a bastament pels autors dels llibres de l'Antic Testament és *'ôlam*, que hi apareix unes 460 vegades i que té un significat equi-

valent al grec *aiôn*, utilitzat 450 vegades als LXX, a les quals caldria afegir-hi les 160 vegades que surt a l'Antic Testament l'adjectiu derivat *aionios*. Aquests dos mots expressen la idea d'eternitat. Sovint van acompanyats de preposicions que indiquen «des d'un temps llunyà... cap a un temps llunyà» o l'expressió doxològica «des de sempre (més enllà d'aquest temps) i per sempre (després d'aquest temps)».

Totes aquestes paraules són utilitzades en la tradició deuteronomista, que gira entorn de l'aliança. L'escola deuteronomista fa un esforç d'actualització de les prescripcions i orientacions que Déu havia donat als seus antecessors al Sinai (cf. Dt 5,1-5; 7,11). «El *fer memòria* és experimentar la pertinença a la història (que, a més, és *història de la salvació* de Déu), fet espiritual més important que la pertinença a l'espai territorial».<sup>20</sup> En la tradició deuteronomista es recorre, en algunes ocasions, a l'etiologia, és a dir, a unes narracions que volen donar raó d'un costum actual, un ritu, un nom, una situació política, un promontori de ruïnes o coses per l'estil. A Dt 6,20-23, l'explicació etiològica comença amb la fórmula, que també es troba en altres textos d'aquest caràcter, «quan el dia de demà el teu fill et preguntí» (v. 20). Una professió de fe semblant a la que contenen aquests versets es troba a Dt 26,5-9 («El meu pare era un arameu errant...»). En els diferents llibres del Pentateuc s'hi poden llegir altres etiologies (Gn 19,37-38; 32, 32-33, on s'utilitza la fórmula «encara avui»; Ex 2,1-10; etc.). També hi ha etiologies a llibres històrics, com ara el de Josuè (4,5-9; 21-24; 8 i 9). L'etiologia és un element que facilita l'exercici que, en el vocabulari modern de les ciències de la comunicació, s'anomena «posar en perspectiva» un esdeveniment o una situació actual.

La tradició profètica expressa el sentit dels esdeveniments històrics o bé en la línia de l'alliberament i l'aliança (Osees, Jeremies), o bé en la línia del reconeixement de Déu com a Senyor i de l'afirmació de la reialesa divina (Amós, Isaïes, Miquees). Però els profetes no només es fixen en la història d'Israel, sinó que, amb els seus «oracles sobre els pobles» (Am 1-2; Is 13-23; Jr 46-51; Ez 25-32, etc.), apunten cap a una salvació de dimensions universals.

Els escrits sapiencials consideren, sobretot, la situació de la persona humana davant Déu i, servint-se sobretot dels termes ja esmentats *et* i *atta*, expressen el temps just, el temps de la trobada amb Déu (Coh 3).

---

20. A. MARANGON, veu «Tiempo», en P. ROSSANO – G. RAVASI – A. GIRLANDA, *Nuevo diccionario de teología bíblica*, Madrid: Paulinas 1990, p. 1.856.



Els escrits de tipus líric, especialment els salms, constaten, en una línia semblant a la dels escrits sapiencials, la celeritat de l'existència humana (cf. Sl 90). En definitiva, posen en relleu el contrast existent entre el temps breu de la persona humana i el temps llarg de Déu, expressat sovint per la paraula *òlam*, amb el corresponent *aiòn* en els LXX.

Els autors dels diferents llibres del Nou Testament reflecteixen una teologia del temps influenciada fortament per la concepció hebrea, més que no pas pel pensament filosòfic grec o per la mentalitat persa. Amb Jesús de Natza-ret l'eternitat irromp en el temps de tal manera que comença el temps decisiu, caracteritzat pel present, a partir de l'*hàpax* (una vegada per totes), protagonitzat per ell mateix.

Amb l'encarnació del Verb i amb el seu missatge «es fa més precisa la distinció entre el temps present, que ja és de salvació iniciada i de *Regne de Déu* en acte (cf. Mc 1,14s) i la seva fi (cf. Mt 13,7; 1Co 15,24)».<sup>21</sup>

Adquireix importància la paraula *nûn*, que significa «ara» i apareix unes 150 vegades en els escrits del Nou Testament, i el terme '*arti*, que té un significat equivalent i que hi apareix 36 vegades. El terme *nûn* és utilitzat principalment per Pau (52 vegades), Lluç (39 vegades) i Joan (28 vegades). En algunes ocasions se'n fa un ús lingüístic profà, és a dir, privat de rellevància teològica. Sol ser quan compleix la funció de partícula de prossecució, cas freqüent a Lluç amb la fórmula *kai nûn*, i llavors té «un sentit dèbil i atemporal».<sup>22</sup> En canvi, quan és utilitzat com a partícula adversativa, o conjunció, i equival a «malgrat» (*kai nûn*), o quan té una significació temporal, aleshores l'ús lingüístic és de caràcter teològic i gira entorn del concepte de «límit», final o inicial. Això fa que tingui relació amb el passat i amb el futur. Quan és així, conflueixen en el *nûn* dues característiques: «1. La història és experimentada com a present; 2. En el Nou Testament, el *nûn* és la majoria de vegades un període sobre el qual l'eternitat fa sentir el seu pes. A més, el caràcter neotestamentari d'aquest *nûn* té la següent característica pròpia: que en això el futur és experimentat com a present».<sup>23</sup>

En el Nou Testament, el *nûn*, com es pot observar sobretot a 2Pe 3, té el valor d'un període intermedi entre dues parusies: la primera determina l'inici del nou eó, i la segona, la fi de l'eó antic.

21. *Ibid.*, 1.858.

22. G. STÄHLIN, veu *nûn* ('*arti*), en Gerhard KITTEL, *Grande lessico del Nuovo Testamento*, Brescia: Paideia 1971, vol. VII, col. 1.465.

23. *Ibid.*, 1.478.